

ЕТЮДИ З «КОРОТКОГО ЕТИМОЛОГІЧНОГО СЛОВНИКА ТОПОНІМІВ УКРАЇНИ». 2¹

У статті запропоновано етимології найвідоміших топонімів України, які починаються літерою **Б** (назви на **Ба-** та **Бе-**). Розглянуті назви різноманітні за своїм походженням, але, на відміну від топонімів на **А-**, є переважно автохтонними. З-поміж них представлено українські утворення з питомими або запозиченими основами, праслов'янські, південнослов'янські, західнослов'янські, східнороманські, германські, фракійські, тюркські та інші за походженням топоніми.

Ключові слова: етимологія, словник, топонім, походження, гідронім, власна назва, ойконім.

Починаючи з давньоарабського мовознавства (після укладеного Ісмаїлом аль-Джаухарі словника арабської мови «Сихах») у світовій лексикографії поступово закріпився як панівний алфавітний порядок подачі лексичного матеріалу, що сприяло його систематизації, зручності укладання словників і користування ними. Цей принцип поширився і на етимологічні словники, які, незалежно від походження слів, подають їх за алфавітним порядком. Сама по собі початкова літера ще не є показником мовної належності основи, але значною мірою може свідчити про ймовірність її походження в певному мовному середовищі. Зокрема, раніше розглянуті топоніми України на **А-** підтвердили відомий факт іншомовного походження більшості з них насамперед із давньогрецької та тюркських мов. Обмеженість відповідних питомих назв у цій групі зумовлена принципом висхідної звучності в праслов'янській і давніх слов'янських мовах, який навіть за умови наявності питомих слів з початковим голосним часто спричиняв його прикривання протетичним приголосним, пор. *ягня* < псл. *jagne < *agnь, *юродивий* < друс. *уродивый* < псл. **qrod-*, *вогонь* < псл. *ognь. Щодо передаваного літерою **Б** звука, то він є споконвічним і поширеним в українській, інших слов'янських та індоєвропейських (крім давньогрецької) мовах, тому й палітра мовних джерел розгляданих топонімів досить розмаїта. Це підтверджує і та частина географічних назв, яка охоплює проаналізовані назви з початковими **Ба-** та **Бе-**.

Ба́ба — річки: 1) л. Великого Бурлука л. Сіверськ. Дінця л. Дону (1863); *Бабина Долина* (1787); пор. нп *Ба́ба* у бас. річки; 2) п. Десни л. Дніпра; *Ба́б'а*; с. *Баба* при р. *Баб'а* (XVIII ст.); 3) п. Здвижу п. Тетерева п. Дніпра; 4) пр. Гірського Тікичу п. Тікичу п. Синюхи л. Пд. Бугу, *Baba* (1893); нп *Baba Żaszkowska guda* (1596) (СГУ, 25); гірські утворення на Івано-Франківщині: 1) вершина гори

¹ Початок публікації матеріалів з «Короткого етимологічного словника топонімів України» див. у №3–4 журналу «Мовознавство» за 2009 р.

Страгура в Надвірнян. р-ні; 2) двоверха гора в Косів. р-ні; *Смерекова Баба*, *Баба-Жбир*; 3) камінь-скеля в Тлумац. р-ні; 4) гора в Бородчан. р-ні; 5) гора в Рогатин. р-ні; *Вава* (1884); 6) група скель на г. Палениця у Верховин. р-ні; *Вава* (1932), а також складені ороніми з компонентом *Баба* та у формі множини *Бабі* (Габорак, 13–15). Топоніми утворені диференційовано (залежно від локальних ознак і характеру географічного об'єкта) шляхом онімізації апелювання *баба*, який розвинув різні культові та географічні значення: 1) жіноче божество в язичників, яке уособлювало всю земну природу; богиня життя, родючості, здоров'я; культове святилище серед боліт, лісів, на горі, де йому поклонялися²; 2) ідол; груба скульптура з каменю, створена давньою людиною на розлогих просторах Євразії; 3) трясовина, грузьке місце на болоті (Мурзаев, 62). В основі таких значень — загальноєвропейські, і не лише (пор. друге значення апелювання *баба*, а також назву мису *Баба* в Туреччині; Никонов, 37), поганські уявлення про душі або перевтілення померлих предків-покровителів по жіночій лінії³, які розвивалися від обожнювання в часи розквіту язичницького культу предків до негативного сприйняття з розвитком християнства. Вихідними значеннями твірної апелювання *баба* можуть бути два: 1) стара жінка (< псл. *baba < іє. *bābā або *bhābhā — давнє слово з дитячого мовлення, утворене повторенням того самого складу, як і в інших словах подібного типу); 2) предмети кулястої форми, назва яких зводиться до гіпотетичної основи псл. **bab-* «надуватися, розбухати, бути кулястим» (ЕСУМ, 1, 102–103).

Бабанка — річка, л. Ятрані п. Синюхи, л. Пд. Бугу; *Babanka* (1594), «*na rzecze Babanach*» (1880), *Vabañ*, *Vabanka* (1609), *Бабаночка*, *Ревуха*; населені пункти *Старі Бабани* й *Бабанка* в її басейні (СГУ, 25). Назва порівняно ізольована в українській і європейській топонімії. Очевидно, є утворенням на **-к(а)** у відносній або демінутивній функції від первинного *Бабани*, що являє собою топонімізоване групове прізвисько, в основі якого — діал. *бабана* «стара вівця», запозичене з румунської мови, похідне від *bābā* «стара жінка, баба» (ЕСУМ, 1, 103). Таке походження підтверджує наголос на суфіксальному **-ан** і прізвище *Бабанін*. Можливий зв'язок із фразеологізованим географічним терміном (далі — ГТ) *бабан живьот* «непрохідне болото, трясовина», зафіксованим у Східному Поліссі (Черепанова, 1984, 24). Пор. ще прізвища *Бабан*, *Бабанов* (СПЧ, 31). Паралельна назва *Ревуха* має прозору етимологію (див. *Ревуха*).

Багачка — річка: 1) л. Сули л. Дніпра; *Богачка* (1913); пор. с. *Багачка* Миргород. р-ну Полтав. обл.; 2) л. Убеді п. Десни л. Дніпра; *Богачка* (1859), *Богачька* (1898); 3) п. Вересочі л. Остра л. Десни л. Дніпра; *Богачка* (1765–1769); 4) п. Трубежа л. Дніпра; *Богачка* (1931); 5) п. Псла л. Дніпра; *Богачка* (1848); нп *Велика Богачка* (СГУ, 27). Назву пояснюють як відапелювативне утворення на **-к(а)**⁴, але такий висновок потребує уточнення. Поширеність гідронімів з основами *Багач-* / *Богач-*, *Багат-* / *Богат-* лише в лівобережній частині Середньої Наддніпрянщини, а також відсутність топонімів з антонімічною основою *Бідн-* / *Бідняч-* свідчать про ймовірність специфічного значення у твірній основі *багат-* / *богат-*, можливо, пов'язаного з насиченістю місцевості чимось цінним.

² Слов'янська ономастика України першого тисячоліття нашої ери / Відп. ред. І. М. Железняк. — К., 1992. — С. 163, 168, 170.

³ Лукінова Т. Б. Лексика слов'янських мов як джерело вивчення духовної культури давніх слов'ян // Слов'янське мовознавство : IX Міжнар. з'їзд славістів. — К., 1983. — С. 92–95.

⁴ Трубачев О. Н. Названия рек Правобережной Украины: Словообразование. Этимология. Этническая интерпретация. — М., 1968. — С. 129; Черепанова А. П. Словотворчі типи гідронімів басейну Нижньої Десни. — К., 1969. — С. 58.

Багва́ — річки: 1) л. Гірського Тікичу п. Тікичу л. Синюхи л. Пд. Бугу; *Vava* (XVII ст.), «р'ячкою *Бави*» (1655), *Vahva* (1880); *Багва*, *Тетерка*; пор. с. *Багва* Маньків. р-ну Черкас. обл.; 2) л. Срібної Балки л. Гірського Тікичу п. Тікичу л. Синюхи л. Пд. Бугу; пор. ще *Багва́ Гни́ла* пр. Гірського Тікичу (СГУ, 27). Назва утворена способом онімізації ГТ, очевидно, германського походження, *багва́* «болотиста місцевість; драговина, мочар» (ЕСУМ, 1, 109). Гідроніми не мають паралелей в інших ареалах Славії, а апелюють *багва* фіксується головним чином в українській і нижньолужицькій мовах, тобто в місцях зосередження готів напередодні та після їхньої міграції від узбережжя Балтійського до Чорного моря. Можливо, ГТ *багва* становить згерманізовану форму псл. **bagno* (див. *Багно́*), про що свідчить висока продуктивність -ва в готській мові.

Багно́ — 1) балка, м. Малин Житомир. обл.; 2) потік, л. витік Іршави п. Боржави п. Тиси л. Дунаю; 3) урочище на сх. від г. Бужора; *Vahno*, *Багно*; пор. ще 14 гідронімів з основою *Багн-* (СГУ, 28), кілька оронімів у Карпатах (Габорац, 17); 4) гелоніми в Західному Поліссі, численні мікротопоніми і топоніми в Білорусі, Молдові й на східнослов'янських землях тощо (Мурзаев, 62–63; Шульгач, 37). Назва утворена шляхом онімізації ГТ *багно́* «болото, драговина, мочар» < псл. **bagno*, що виник за допомогою форманта -но від апелютива **bhagh-* «болото, драговина, грязь, сльота, намул, твань»; пор. ще ч. *bažina* «грязь, сльота, намул, твань»⁵. ГТ пов'язують з герм. **baki-*, *Vach* «потік, ручай» (ЕССЯ, 1, 126) (пор. ще назву *Південний Буг*). Менш імовірний його зв'язок із псл. **bagti* «бажати» (первісно «пектись, горіти»), **bagrǫ* «багровий, темно-червоний»; як вважають, назва первісно стосувалася торф'яних боліт, придатних на паливо, або боліт рудого кольору (ЕСУМ, 1, 110).

Ба́кота — 1) річка, л. Дністра; 2) село на ній, Кам'янець-Поділ. р-н Хмельниц. обл.; друс. *город(ок)ъ*, замок *Бакота* (1240), *Бокота* (1418), на *Букуту* (б. д.), *Бокуть* (XVI ст.), *Бакут* (к. XVII ст.), *Бекота*, *Бекот* (1332), *Vokota* (1351) (СГУ, 31; ЕСЛГНПР, 18). Назва темна. Пояснення її у зв'язку зі ст. укр. *боуката* (з молд. *bukátă* «шматок») або бр. *букота* «гора округлої форми»⁶ фонетично непереконливі. Більш імовірні південно-західні зв'язки топоніма: пор. хорватські прізвиська *Vaktor*, *Vakotić*, які пов'язують із сербським *бак* «бик, бугай», русин. *Vakoty*, закарп. *Бокотей* з основою антропоніма *Бака*, угор. *Voка-* (Чучка, 79), та індоєвропейський за походженням суф. -at-/ot- у збірному значенні, який був продуктивним в іллірійській і кельтській мовах⁷.

Балакла́ва — місто (до 1957 р.) на березі *Балаклавської* бухти, нині міський район у м. Севастополі в Криму; згадується в античності як м. *Симболон*, у XIV ст. — генуезька колонія *Чембало*, після турецького захоплення 1475 р. — *Балаклава* (Никонов, 41). Топонім турецького походження, виник шляхом онімізації осм. *баликлава* «басейн для риби» (Радлов, IV/2, 1496–1497) за ознакою «місце скупчення риби в морі». В основі твірного слова тюрк. *балик* «риба» і *лак / лаф* «місце», в якому заміна ауслатного -к / -f на нескладовий -у / -ү є характерною рисою розвитку тюркської фонетики⁸.

⁵ Лучик В. В. Автохтонні гідроніми Середнього Дніпро-Бузького межиріччя. — Кіровоград, 1996. — С. 139–140.

⁶ Етимологічний словник літописних географічних назв Південної Русі / Відп. ред. О. С. Стрижак. — К., 1985. — С. 18.

⁷ Железняк І. М. Рось і етнолінгвістичні процеси Середньонадніпрянського Правобережжя. — К., 1987. — С. 125–127.

⁸ Гарипов Т. М. Башкирское именное словообразование. — Уфа, 1959. — С. 88–89.

Балаклія — місто, Харків. обл. (АТП, 434); *Балаклея* (1668) (СГУ, 31). Ойконім виник унаслідок перенесення на поселення способом трансонімізації назви р. *Балаклея*, суч. *Балаклійка* (див.).

Балаклійка — річка, л. Сіверськ. Дінця п. Дону; *Балаклейка* (1773), *Балаклея* (1647), *Балыклейка* (1688), *Балыклея*, *Булуклея* (1950), *Буликлея* (1639), *Болыклея* (1571), *Болыклей* (1577), *Болоклей* (1680), *Болаклейка* (1750), *Булыклей* (1707), *Велоклея* (1760), *Пелоклея* (1769), *Верхняя Балаклейка* (1864), *Большая Балаклейка* (1843), *Valakle R.* (II пол. XVIII ст.) (СГУ, 31). Сучасна форма гідроніма виникла внаслідок диференціації омонімічних гідроніма та ойконіма *Балаклія* шляхом додавання форманта **-к(а)** в демінутивно-релятивній функції. Первинна назва р. *Балыклея*, *Болыклей*, *Балаклея* постала способом онімізації субстантивованого прикметника тюркського походження *баликли* «рибний», що виник додаванням суфікса **-ли** до основи іменника *балик* «риба» (Радлов, IV/2, 1496). Форма *Балаклей*, *Балаклея* розвинулася під впливом поширеного у фіноволзьких і тюркських мовах ГТ мордовського походження *лей* «річка, яр» (Мурзаев, 339), який унаслідок народної етимології часто заступає в гідронімах тюркський суфікс **-ли**.

Балта — місто, Одес. обл. (АТП, 323) Назва виникла внаслідок онімізації румунсько-молдавського ГТ *baltă* «болото; озеро; став», молд. *балтэ* «болото» (Мурзаев, 70), який у молдавсько-українському середовищі набув форми жін. роду зі значенням «невелике озеро, непересихаюче водоймище»⁹. У східнороманських мовах термін є давнім запозиченням з південнослов'янських діалектів. Його функціонування в албанській, грецькій мовах та італійських діалектах свідчить про можливі праслов'яно-фракійсько-іллїрійські зв'язки. Пор. ще споріднене *bala* «болото» і топоніми з основою *Bald-* у балтійських мовах, які пов'язані з рос. діал. *балда* «заросле озеро; низовинне місце, часто залите водою»¹⁰. Назва б. *Балта* в бас. Сіверськ. Дінця, очевидно, перенесена зі східнороманського або південно-західного регіону України.

Балтагул — гори, Верховин. р-н Івано-Франків. обл.; *Балтагора*, *Балтагул (1863), *Baltaguł* (1950), *Балтагул* (2007). Оронім утворився семантичним способом від спорідненого з *Балта* румунського ГТ *băltoagul* «болото, велика калюжа, калабаня», можливо, через посередництво місцевих мікротопонімів (Габорах, 18–19). Варіант *Балтагора* сформувався в українському мовленні під впливом народної етимології фіналі **-gul**, яку пов'язують з актуальним ГТ *горá*, зокрема його польським відповідником *góra*, що зберіг проривність рум. [g] і голосний [y] в основі.

Бандура — річка, л. рук. Дніпра в системі рукавів Дніпра і Кінської; *Бандурка*; пор. бр. *Бандура* і х. *Бандурське* в с. Приморське Василів. р-ну Запоріз. обл., бб. *Банду́рка* на Лівобережній Україні (СГУ, 32), а також поселення *Банду́ри* (*Банду́р*) і *Банду́рка* (2) на Миколаївщині (Лобода, 21). З огляду на ареал поширення топонімів з основою *Бандур-* і західне походження омонімічних апелютивів *бандура*, що не мають географічного значення (див. ЕСУМ, 1, 133), мотиваційного зв'язку між ними, напевно, немає. Очевидно, топонім походить від південноукр. діал. *ба́ндури* «нутрощі, переважно у тварини», спорідненого з рос. діал. *банду́ра* «нутрощі тварини; нечистоти, заховані в чомусь», і виник за ознакою

⁹ Гідроніми Нижнього Подністров'я / За ред. Ю. О. Карпенка.— К.; О., 1981.— С. 88.

¹⁰ *Ванагас А. П.* Проблема древнейших балто-славянских отношений в свете балтийских гидронимических лексем.— Вильнюс, 1983.— С. 8; *Мурзаев Э. М.* Словарь народных географических терминов.— М., 1984.— С. 68.

«річка, місцевість, у якій містяться нечистоти, бруд»; пор. рос. діал. *бáндать* «бруднити», укр. діал. *бандурка* — «муха-одноденка», яке пов'язане з *бáндури* і виникло як указівка на те, що муха сідає на нечистоти (ЕСУМ, 1, 133).

Барáн — річка, п. Пд. Бугу; *Барань* (1825), *Varan* (1880), *Жовтяк* (1967) у Вінниц. обл. (СГУ, 33). Гідронім утворено шляхом онімізації ГТ *барáн* «піниста хвиля у вузькому місці річки» (Грінч., 1, 28). Апелятив *барáн* «рясний дощ» проник через турецькі діалекти з персидської мови (Радлов, IV/2, 1477). Пор. семантично близьку назву с. *Потоки*, через яке протікає річка, а також похідні демінутиви *баранці*, *баранчики*, *барашки* «брижі на воді від швидкої течії» (СНГТК, 19). Паралельна назва *Жовтяк* виникла за кольором ґрунту і води від прикметника *жбвтий*.

Барба́ра — річки: 1) л. Гричкової л. Зх. Бугу п. Вісли; *Barbara*; 2) л. Зубрі л. Дністра; *Барбара* (1917), *Barbara* (1893); 3) ручай, л. Осикової л. Вовчої л. Самари л. Дніпра (СГУ, 34). Назву утворено внаслідок редуплікації ГТ *бар / бара* «сире місце між горбами; вологе пониззя; калюжа, болото; впадина з вологим лугом; стояча вода, плавні; річка» (Мурзаев, 73; ЭССЯ, 1, 153, 160; Вербич, 10), який вважають рефлексом іллір. **bar-*, **barb-* «болото» (пор. іллірійську назву р. *Barbanna*¹¹) або праслов'янським регіоналізмом з галицько-східнобалканськими зв'язками¹². Можливі ширші генетичні паралелі: пор. давньоіндійську назву р. *Barbarā* (Фасмер, 1, 122) і ручай з аналогічною назвою в бас. *Самари* (СГУ, 34). Припущення про мотивацію гідронімів антропонімом *Барбара* у зв'язку з культом святої *Барбари* або місцем (каплицею) на березі річки, присвяченим культові цієї святої¹³, менш переконливе. Поза цим рядом перебуває назва м. *Бар*.

Бар — місто, Вінниц. обл. (АТП, 10). Ойконім виник унаслідок перенесення в XVI ст. назви з італійського міста *Бари* — батьківщини польської королеви Бони Сфорца (дружини Сигізмунда I)¹⁴.

Барві́нкове — місто, Харків. обл. (АТП, 425). Назва є субстантивованим посесивом на -ов(е), утвореним від антропоніма *Барвінок*.

Бату́рин — селище міського типу, Чернігів. обл. (АТП, 532), остання столиця українського козацтва. Поселення виникло 1625 р. як польський укріплений пункт і назване на честь польського короля *Стефана Баторія* (1533–1586)¹⁵. В основі твірного антропоніма — ім'я або прізвищева назва *Батбр / Бату́р*, мотивована тюркським апелятивом *батэр* «герой; хоробрий» (Радлов, IV/2, 1515).

Ба́хмач — 1) місто, Чернігів. обл.; *Бахмачь* (1147), *Бахмачь* (кін. XVI ст.) (ЕСЛГНПР, 24); 2) річка, п. Борзни п. Дочі п. Дівичі л. Лошу л. Десни л. Дніпра; *Бахмачь* (1654); пор. там же м. *Бахмач* (СГУ, 35) і варіант назви р. *Бахмачка* (ЕСЛГНПР, 24). Ойконім становить посесив на *-їь від антропоніма *Бохмать / Бахмать*, в основі якого — друс. *бахмать* «низькорослий кінь», запозичене з тат. *рахп ат* «т. с.» від перс. *реһн* «широкий, великий» і тюрк. *ат* «кінь», первинне «татарський кінь»¹⁶. Розвиток *Бахмач* з *Бохмач* зумовлений асиміляцією голос-

¹¹ Трубачев О. Н. Знач. праця.— С. 159.

¹² Мурзаев Э. М. Знач. праця.— С. 73; Udolf J. Studien zu slavischen Gewässernamen und Gewässerbezeichnungen : Ein Beiträge zur Frage nach der Urheimat der Slaven.— Heidelberg, 1979.— S. 602.

¹³ Babik Z. Najstarsza warstawa nazewnicza na ziemiach polskich : W granicach wczesnośredniowiecznej Słowiańszczyzny.— Kraków, 2001.— S. 314.

¹⁴ Фасмер М. Этимологический словарь русского языка : В 4 т. / Пер. с нем. и доп. О. Н. Трубачева.— М., 1986.— Т. 1.— С. 122.

¹⁵ Никонов В. А. Краткий топонимический словарь.— М., 1966.— С. 45.

¹⁶ Етимологічний словник літописних...— С. 24.

ного [о] перед первісно наголошеним [а] подібно до *кал'яч* (< *коляч*), *баг'яч* (< *бог'яч*) тощо. Гідронім утворено шляхом перенесення (трансонімізації) ойконіма на річку способом метонімії.

Ба́хмут — річка, п. Сіверськ. Дінця п. Дону (1702); *Бахмутка* (1665), *Бахмутова* (1950), *Бахмутовка* (1665), *Бахму́ча* (1930), *Бахму́тка* (1963–1973), *Багмутъ* (1704), *Багму́та* (1703), *Ба́хмутовъ* (1571), *Ба́гмутовъ* (1549), *Махмутъ* (1670), *Магма* (1642), *Мангу́тъ* (1682), *Бахмута* (1846); пор. м. *Багмут* до 1924 р., сучас. *Артемівськ* Донец. обл.; flu. *Vaghtmoct* (1699), бб. *Бахму́тка* і *Бахму́тська* в бас. Дону і Самари л. Дніпра (СГУ, 35). Гідронім поширений у Східній Україні і не виявляє зв'язків зі слов'янськими та тюркськими топонімами. Назва, очевидно, іранського походження, закріпилася в бас. Дону через тюркське посередництво. В її основі — перс. *pehn* «широкий, великий», що в слов'янському мовленні зазнало чергування губних -р- / -b-, -п- / -m- (див. *Бахмач*), та іє. **ued-* / **uet-* **ud-* / **ut-* «вода»¹⁷. Завдяки багатим соляним покладам і високорозвиненим копальням в околицях міста *Бахмут* в українських діалектах закріпилося слово *бахму́тка* «вид солі» (бр. діал. *бахму́тка* «сіль з кримських озер») (ЕСУМ, 1, 153), а ойконім перейшов у ГТ *бахмут* «холодний північно-західний вітер у нижній течії Дону» (Мурзаев, 76).

Бахти́н — 1) річка п. Осколу л. Сіверськ. Дінця п. Дону; *Бахтынъ* (1773), колодезь *Бахтинъ* (1950), руч. *Бахтинъ* (1857–1859), *Бахтинъ Колодезь* (1600), *Бахтинъ Колодезь* (1683), руч. *Бахтинка* (1850), *Бахтынъ* (1773), *Бахтина* (1850), *Koloda Vachtien* (II пол. XVIII ст.); 2) урочище *Бахтинъ* (1749); 3) село *Бахтин*, Борів. р-н Харків. обл.; пор. р. *Бахтинка* п. Жвану л. Дністра і нп *Бахтин* у Вінниц. обл. (СГУ, 35). Топонім утворено за допомогою суфікса *-ин* у посесивному значенні від прізвищевої назви *Бахта*, в основі якої — діал. *ба́хта* «фабричне біле полотно» або *ба́хта* «башта» (ЕСУМ, 1, 153, 156).

Бахчиса́рай — місто в Криму (АТП, 259), із XV ст. — столиця кримських ханів, коли й виникла назва (Никонов, 45). Ойконім тюркського походження, утворений складанням апелятивів *бахча* «город, плантації під кавунами, динями, гарбузами, тобто бахчевими культурами» і *сарай* «палац, будинок», який проник у тюркські та інші мови з іранської (перської) (Мурзаев, 76, 496–497). Споріднені топоніми поширені на більшості територій, де проживають або тривалий час перебували тюркські племена й народи; пор. перенесення ойконіма *Бахчисарай* греками-переселенцями на північну частину старого Маріуполя¹⁸, численні назви в Криму¹⁹ та ін.

Баи́танка — 1) селище міського типу, Миколаїв. обл. (АТП, 305), 1806 (?), дер. *Полтавская* (1820), *Полтавка* (після 1935), *Полтавка-Баитанка* (1855), *Баитанка* (1928) (Лобода, 23); 2) балка, п. Інгульця п. Дніпра (1888); 3) смт *Баитанка* Миколаїв. обл. (СГУ, 36). Ойконім утворено шляхом трансонімізації гідроніма. Перші назви *Полтавская*, *Полтавка* виникли у зв'язку із заснуванням населеного пункту переселенцями з Полтави, а з метою уникнення омонімічних *Полтавок*, що з'явилися внаслідок засвоєння українцями степових земель, на поселення була перенесена назва балки, в основі якої — вказівка на ділянку землі, на якій вирощують кавуни, дині й т. ін.²⁰, тобто *баитанові*.

¹⁷ Железняк І. М. Знач. праця.— С. 129–131.

¹⁸ Отин Е. С. Топонимия приазовских греков (историко-этимологический словарь географических названий).— Донецк ; Мариуполь, 2000.— С. 33.

¹⁹ Бушаков В. А. Лексичний слад історичної топонімії Криму.— К., 2003.— С. 60.

²⁰ Лобода В. В. Топонимія Дніпро-Бузького межиріччя.— К., 1976.— С. 23.

Безіменна — балки, річки, гори, населені пункти в різних регіонах України (СГУ, 37; Габорах, 21). Топоніми утворено шляхом онімізації субстантивованого прикметника *безіменна* «яка немає імені, назви, ніяк не названа» (ВТССУМ, 42). Вони поширені в мікротопонімії і відбивають характерне для місцевого мовлення явище, коли регулярна вказівка на відсутність власної назви у маловідомого географічного об'єкта у формах *безіменна*, діал. *безімяна* тощо спричинилася до їх поступового переходу в повноцінний онім. Форма таких назв залежить від граматичних ознак співвідносного ГТ: пор. село *Безіменне*, потоки, яри, струмок *Безіменний* (СГУ, 37–38).

Безуд — 1) річка, л. Ужа п. Прип'яті п. Дніпра; *Безудь* (1913) в Смільчин. р-ні Житомир. обл. (СГУ, 38); 2) місце для купання *Безудь*; 3) урочище *Безуд* у тому самому р-ні (Карп., 17). Назва належить до давніх утворень із заперечним префіксом **Без-** і збереженим під іншомовним впливом коренем *-уд-*, що зводиться до іє. **ued-* / *ud-* «вода»; пор. українські гідроніми з такою етимологією *Уда́, Уда́ва, Удай, Уді́ця, Уді́ч*, нім. *Одра* та ін.²¹, назву оз. *Уд* у водозборі Оки²², а також оформлені за слов'янськими фонетичними законами численні споріднені гідроніми *Вода́, Вода́ва, Воді́ця, Безві́дна* та ін. (СГУ, 37, 115–118). Малоімовірним є походження гідроніма у зв'язку з псл. *удъ із загальним значенням «частина (тіла), репіс»²³, яка в такому разі мала б бути не менш продуктивною в інших групах топонімів, зокрема в оронімії, де різні рельєфні й гірські утворення дають значно більше підстав для використання цієї основи, але відповідних деривативів тут фактично немає (див.: Габорах, 21–22, 77–80, 387).

Белз — місто, Сокал. р-н Львів. обл. (АТП, 294); *Б[ел]зы* (1030), «*оу Белза*» (1150), «*во Белзь*» (1188), *Белзь* (1210), *Белзь* (1231), «*около Бозкоу (белза)*» (1231), *Бѣлзы* (1030), *въ Бѣлзь* (1188), *зъ Бѣлза* (1211), *Белзь* (1502), *Белз* (1347) (ЕСЛГНПР, 26). Ойконім утворено шляхом онімізації друс. *бълъзъ, поширеного в західноукраїнських і східнопольських діалектах: пор. укр. бойк. *бевз, беўз* «глибока, заросла долина потоку; глибока прірва, провалля, урвище; крутий схил гори»; *бѣвз(а)* «болотяна місцевість, болотяне місце в річковій долині»²⁴. З огляду на західнослов'янські зв'язки кореневе *бевз-* можна розглядати як продовження псл. **бълъз-*, яке в польській мові дало закономірне *belz-*, а в різних діалектах могло вокалізуватися в різні рефлекси, зокрема і в *бѣлъз-*²⁵. Спорідненою з ойконімом *Белз* є демінутивна назва р. *Белзѣць* л. Полтви л. Зх. Бугу п. Вісли (СГУ, 38).

Берда́ — річки: 1) п. Білого Черемошу п. Черемошу п. Пруту л. Дунаю; *Берда́* (1973); пор. г. *Берда́* (там же); 2) вп. в Азовське море; *Берда́* (1743), *Берда* (1645), *Берды* — як мн. (1638), *Бердъ* (1788–1789), *Бердо* (1692), *Большая Берда*, *Бердянская* (1855), *Бердинская река* (1701), *Бердинка* (1745), *Бердынка* (1746), *Каяли Бертъ* (1936), *Буда* (1746), *Берда*, *Бердянка* (1892), *Сухая Берда* (1754), *Сухие Берды* (1769), *Berda Fl* (1936), *Aaatlibert fl.* (1595), *Suchi barda R.* (1650), *flu. Berdi* (1699), *R. Berda* (1703), «*Berda ou Calmuc R.*» (1706), *Berdlinka* (кін. XVII — поч. XVIII ст.); пор. ур. *Берда* (1746), *Берды* (1692), ур. *Бердяньска Коса* (II пол. XX ст.); Бердян. р-н Запоріж. обл. (СГУ, 39); 3) гора *Бѣрда*, с. Барвінків Верховин. р-н Івано-Франків. обл.; *rod Gorq Berdq* (1787); 4) скеля *Берда*,

²¹ Железняк І. М. Зазнач. праця.— С. 130–131.

²² Карпенко О. П. Гідронімія Центрального Полісся.— К., 2003.— С. 18.

²³ Там же.— С. 18.

²⁴ Етимологічний словник літописних...— С. 26–27.

²⁵ Шульгач В. П. Праслов'янський гідронімічний фонд (Фрагмент реконструкції).— К., 1998.— С. 53–54.

с. Микуличин Яремч. м/р Івано-Франків. обл.; 5) гора *Бёрдо*, с. Ямна Яремч. м/р; *Gory Berdo* (1787–1788), *Berdo* (1950) (Габорак, 22) та ін. Назви утворені шляхом онімізації праслов'янського за походженням ГТ *běrdb*, *běrdá* «обрив, горб, скеля», діал. *бердя* «велике каміння» (< псл. **bьrdo* «вістря, гребінь»), поширеного на всіх слов'янських землях, крім Білорусі (ЕСУМ, 1, 169). Закінчення *-а* або *-и* в топонімах є наслідком їхнього граматичного узгодження з номенклатурним іменем позначуваного об'єкта (*річка, гора, скелі, каміння* тощо) ще на апелювативному рівні або в процесі онімізації ГТ *бердо*. Регіональними особливостями є наголос на основі назв у західних областях і наголос на закінченні на сході України (можливо, під тюркським впливом: пор. гібридну назву р. *Келеберда* л. Дніпра, в основі якої апелюватив *берда* і тур. *källi* «голий, безлісий» або ж тур. і крим.-тат. *källä* «вершина»²⁶). Розмаїття форм гідроніма *Берда* в басейні Азовського моря зумовлено його різномовною адаптацією та суспільною важливістю відповідних географічних об'єктів; пор. ще *Бердянськ*.

Бердичів — місто, Житомир. обл. (АТП, 131); *Бердичев, Беричиков* (1546) (Фасмер, 1, 152). Назва становить посесив на *-ів* від антропоніма *Бердич*, в основі якого п. й укр. іст. *бердич* «алебарда» (Brückner, 21) або прізвищева назва *Берда*.

Бердянськ — місто, Запоріж. обл. (АТП, 171). Ойконім є релятивом на *-ськ* від назви річки й урочища *Берда* (див).

Берег — річка в бас. Стиру п. Прип'яті п. Дніпра, ручай у Васильків. р-ні Запоріж. обл. (СГУ, 40), численні мікротопоніми на Волині (Аркушин, 36), на Чернігівсько-Сумському Поліссі (Черепанова, 33), на інших українських і слов'янських землях (див. Шульгач, 39). Топонім виник семантичним способом унаслідок онімізації ГТ *béreg* «межа між сушею і водою, вузька смуга суші, яка прилягає до річки, озера, моря; схил, що спускається до водного басейну» (Мурзаев, 82), який має праслов'янське походження: псл. **bergъ* «берег» < іє. **bher-* «гора, високий» (ЕСУМ, 1, 170); пор. численні топоніми з основою *Берег-* / *Береж-* в Україні та за її межами (АТП, 581–582; Мурзаев, 83; СГУ, 40; Шульгач, 39).

Берегове — місто, Закарпат. обл. (АТП, 156); сакс. *Zaz* = угор. *Szasz* (1141), *Bereg* (1214), *Lampertszász*, *Lamprechtszász*, *Lampertház*, *Luprechtszasz* (XIII ст.), *Beregszász* (Галас, 58). Назва виникла внаслідок субстантивації та онімізації прикметника *береговий* «розміщений, розташований на прибережних ділянках» (ВТССУМ, 47–48) у формі середнього роду, яка узгоджує ойконім з номенклатурними *поселення, місто*; пор. назву нп *Берегове* в Криму і в різних областях України (АТП, 581). В основі твірного прикметника — ГТ *béreg*, який під південнослов'янським та германським впливом на Закарпатті міг передавати також актуальне значення «гора» й закріпився в історичних назвах поселення *Bereg* і *Beregszász*. Найдавніша форма *Zaz*, якій відповідає угор. *Szasz*, виникла семантичним способом від етноніма *zaz, szász* «саксонець», який відбився в прізвищах закарпатських українців (див. Чучка, 503). Композитні саксонські та угорські назви з цим компонентом включають фонетичні варіанти германського антропоніма *Ламперт* (див. Галас, 58).

Береза — річки: 1) л. Десни л. Дніпра; Березнян. р-н Чернігів. обл.; «при р. *Березь*» (1765–1769); 2) п. Есмані п. Клевені п. Сейму л. Десни л. Дніпра; с. *Береза* Глухів. р-н Сум. обл.; «при р. *Березь*» (1859) (СГУ, 40); 3) хребетик, гора; м. Яремче Івано-Франків. обл. (Габорак, 23). Назва утворена шляхом онімізації загальнослов'янського апелюватива *береза* «березове дерево; березовий ліс» (< псл. **berza* < **berġa* «береза» < іє. **bherǵ-* / **bhrġ-* «береза», пов'язаного з

²⁶ Лучик В. В. Знач. праця.— С. 111.

*bherēġ- «блищати; світлий» (ЕСУМ, 1, 171) за характером рослинності або окремим лісовим білокорим деревом як орієнтиром на місцевості. Афіксальні утворення з коренем *берез-* виявляють високу продуктивність в українській топонімії: пор. р. *Березанка* л. Росі п. Дніпра, нп *Березянка*, потік *Березина* л. Глувача п. Дніпра; р. *Березівка* л. Гнилого Тікичу л. Тікичу п. Синюхи л. Пд. Бугу, с. *Березівка*, р. *Березна* п. Десни л. Дніпра, б. *Березова* л. Бабки п. Сіверськ. Дінця п. Дону, потік *Підбереза* л. Лютинки п. Дністра в Жидачів. р-ні Львів. обл. та ін. (СГУ, 40–43, 423). Деякі топоніми, а ойконіми частіше, містять відантропонімну основу *Берез-* з твірним *береза* «ведучий парубок на вечорницях; старший між колядниками» (Чучка, 58). Такими можуть бути назви потоку *Березів* у с. Кобаки Косів. р-ну Івано-Франків. обл. (пор. відфітографічну назву потічка *Березовий Звір* у с. Свобода Міжгір. р-ну Закарпат. обл.), яр *Березів*, *Березов* у бас. Сіверськ. Дінця п. Дону (пор. назву яру *Березовий* л. Айдару л. Сіверськ. Дінця п. Дону відфітографічного походження) (СГУ, 41, 43), нп *Березів* (пор. нп *Березовий Гай*, *Березовий груд* з відфітографічним компонентом) (АТП, 582).

Березань — 1) острів на Чорному морі поблизу Дніпровськ. лиману; в X ст. під впливом Візантії називався о. *Св. Єлеферія* (Никонов, 51); 2) річка, вп. в *Березанськ.* лиман Чорного моря на зх. від Пд. Бугу; *Verezan* (1917), «отъ Березани до Очакова» (1720), *Березань* (1775), *Бѣрезань* (1769), *Березань* (1792); пор. у бас. річки оз. *Березанское* (1850), а також сусідню річку *Велика Березань*, рр. *Березанка* в бас. Середнього Дніпра (СГУ, 40–41). Назва, очевидно, фракійського походження, виникла в II — на поч. I тис. до н. е. за ознакою ґрунту, піску «білий, світлий» від основи, що зводиться до іє. **bherēġ-* «блищати; світлий» (ЕСУМ, 1, 171). В античних істориків (Птолемея) о. *Березань* названо як *Ворусфевіс*, а в давньоруських пам'ятках про повернення Святослава «изъ грекъ» — *Бѣлоберезье*, що свідчить про наступність у відображенні початкової мотиваційної ознаки (пор. ще алб. *bardh-* «білий») ²⁷. Імовірно також давньоіранське (скіфське) походження топоніма за ознакою берегів: пор. авест. *bəzəzant*, осет. *bəzəzond* «високий», хоч у такому разі складнішою є фонетична аргументація ²⁸. Середньоаддніпряньські гідроніми *Березанка* (3) належать до праслов'янських або східнослов'янських утворень на *-к(а)* в релятивній функції, основа яких виникла під можливим фракійським або іранським впливом.

Берэка — річки: 1) п. Берестової п. Орелі л. Дніпра; пор. там же с. *Берека* Первомай. р-ну Харків. обл. (1782); 2) п. Сіверськ. Дінця п. Дону (1571); *Беречка* (1782), *Вер. Берэка* (1850), *Береки* — як мн. (1568), *Веренна* (1760), *Bereka R.* (II пол. XVIII ст.), *Vereci R.* (1931), fl. *Biresi* (1699); пор. сл. *Берека* у верхів'ї річки (1800), *Верхняя Берека* (1779), у гирлі — *Грушевая Берека* (1782), а також р. *Берэки* п. Вовчої л. Самари л. Дніпра (1745) (СГУ, 43). Назва утворена внаслідок онімізації діал. *берэка* «різновид горобини; *Sorbus torminalis*; горобина; клен татарський» праслов'янського походження: псл. **berka*, **berkь* < іє. **bher-* «прокислий, різкий» (ЕСУМ, 1, 172).

Берэма — річка, л. Десни л. Дніпра; «при рч. *Бермѣ*» (1859), *Беремя* (1913); пор. с. *Беремицьке* в бас. річки на Чернігівщині, а також с. *Берем'яни* і потік *Берем'янський* у Буцац. р-ні на Тернопільщині (СГУ, 43). Гідронім утворений шляхом онімізації діал. *берем'я* «тягар» за ознакою «запруджена чимось вода, течія» (пор. контактне бр. *бярэма* «оберемок»), який походить від псл. **bermę* «те, що несуть, містять, зберігають» (< псл. **berę* «несу, беру») (ЕСУМ, 1, 173); пор.

²⁷ Трубачев О. Н. Знач. праця. — С. 113.

²⁸ Никонов В. А. Знач. праця. — С. 51; Трубачев О. Н. Знач. праця.

вірм. ГТ *бер* «течія, принесення, хід, прихід, прибуття; урожай, народження, пологи» і споріднене вірм. *beret* «несу» (Мурзаєв, 80).

Береста — річка, п. Случі п. Горині п. Прип'яті п. Дніпра; пор. с. *Берестя* Дубровиц. р-ну Рівнен. обл. у бас. річки (СГУ, 43). Назва утворена шляхом онімізації діал. (волин.) *berésta* «ліс, у якому переважає береза» (Шульгач, 2001, 12), яке зводиться до псл. **bersta*; пор. західно- і південнослов'янські топоніми з основою *Brest-*, *Brest-* (NMP, 1, 376–377; Profous, 1, 176; Лліаді, 145–146). Спорідненою в українській мові є відома з 1-ої пол. XVI ст. демінутивна назва м. *Берестечко* (див.).

Берестечко — місто, Горохів. р-н Волин. обл. (АТП, 39); *Берестечки* (1445) (ГЕУ, 1, 88). Ойконім утворений за допомогою суфікса **-к(о)** в демінутивній функції від мікротопоніма *Берестець* або апелятива *берестець*²⁹, який є демінутивом від *berést* (див. *Береста*). Назви з основою *Берест-* численні в українській топонімії; у деяких із них можливе антропонімне посередництво: пор. відантропонімну назву яру *Берестів* і відфітографічну назву яру *Берестовій* (СГУ, 43–45).

Бернава — річка, п. Гнилоп'яті п. Тетерева п. Дніпра; *Bernawa* (1593) (СГУ, 46). Назва утворена за допомогою індоєвропейського за походженням форманта **-ava* в атрибутивній функції від псл. **bьrn-* (< **bьrn-*) «болото»; пор. друс. *бьрние*, *берние* «глина, бруд», рос. *брение* (під ст.-сл. впливом) «т. с.» та ін. (Фасмер, 1, 212), потік *Берний* л. Свічі п. Дністра на Івано-Франківщині (СГУ, 46), там же нп *Бринь*, *Врунск* (під польським впливом), відомі *бринські ліси*, п. *Breń*, *Brenik* і *Brnik* (Brückner, 40), морав. *Брно*, вар. *Берно*, можливо, швейц. *Берн* (Никонов, 53, 65).

Бершадь — 1) річка, л. Серету л. Дунаю; *Бершадь* (1875) (СГУ, 46); 2) місто, Вінниц. обл. (АТП, 11); пор. р. *Бершадка* л. Дохни п. Пд. Бугу на Вінниччині, р. *Бершадька* (1765–1769) в м. Полтаві і с. *Бершадьке* Полтав. р-ну (СГУ, 46), прізвиська *Бершадський* — мотивувальне значення «той, хто прибув, виходець з міста *Бершадь*» у Вінниц. обл. (СРФ, 18). Первинним є гідронім, який утворено за допомогою суф. **-адь / -ядь** у збірній функції від назви риби *берш* «вид судака, окуня», яка є германським запозиченням і поширена переважно в Поволжі (Фасмер, 1, 159–160); пор. апелятиви з аналогічним словотвірним значенням *рўхлядь*, *чєлядь*, *стєрлядь*, назву рр. *Бобрадь*, у яких формант залишається постійно ненаголошеним. Ойконім виник шляхом трансонімізації гідроніма; пор. історичні варіанти назви річки: *Бершадка*, *Бершáда*, *Bersadám* (1579), *Bercad* (1-ої пол. XVII ст.) (СГУ, 46).

Бескиди — один із масивів Зовнішніх Карпат, який простягається від верхньої течії Дністра до р. Мізунька на Івано-Франківщині (Габорах, 24); *Бескид* (частина Карпат), *Бещад*, *Бещáди* «т. с.», польська назва Західних Карпат *Beskid*, *Beszkid*, ст. *Beszczaд*, ч. *Beskydy* (ЕСУМ, 1, 177). Оронім утворено шляхом онімізації ГТ *beskéди*, діал. *бискéти* «гори, гірський хребет», одн. *бєскéд*, *бєскíд* «крутизна, прірва, яруга; скеля, гора», поширеного в східно- і західнослов'янських мовах (ЕСУМ, 1, 176–177). Походження твірного апелятива остаточно не з'ясовано. З кількох поширених етимологій найімовірнішими є дві — фракійська та іллірійська, що зумовлено дослов'янським заселенням Карпат відповідними індоєвропейськими племенами. Фракійську пов'язують зі збереженим в албанській мові *bješke* «полонина, ряд високих гір» (ЕСУМ, 1, 177) або його

²⁹ Шульгач В. П. Ойконімія Волині : Етимологічний словник-довідник.— К., 2001.— С. 12.

варіантом *bjecke* «пасовище в горах; гірський ліс; схил», реконструйованим А. В. Десницькою: пор. гірські хребти на півночі Албанії *Vjeshkët e Nëmuna* *Vjeshkët e Gjakovës* (Мурзаев, 83). Іллірійську аргументували А. Майер, О. Трубаčov: іллір. **biz-kit-* / **biz-ke-* (< **buz*) букв. «буковий ліс» (ЕСУМ, 1, 177), що відповідає рослинним особливостям Карпат.

Бéшка — річка, п. Інгульця п. Дніпра; *Бекиша* (1850–1853), *Бъика* (1891–1892), *Бéшка* (1957), *Бéшка* (СГУ, 47). Назва тюркського походження, утворилася складанням двох основ: *bes*, *beř* «п'ять» і *каја* «скеля» за ознакою «багато скель, скелясті береги». Числівник *bes* «п'ять» має сакральну семантику в мусульманських народів, у топонімії його використовують у значенні «множинність»: пор. гідроніми *Бестáш*, *Беш-Баїрáк*, *Бештерек* та ін. (СГУ, 47). Українізація складеної назви **Бешкая* в однокомпонентну *Бекиша* відбулася, очевидно, в українському козацькому середовищі XVI–XVII ст. унаслідок аналогії до високопродуктивних у цей період топонімів на **-к(а)**³⁰.

Отже, фрагмент «Короткого етимологічного словника топонімів України», в якому розглянуто частину назв на **Ба-** й **Бе-**, підтвердив реалізацію в українській топонімії трьох основних принципів номінації: 1) за відношенням до людини; 2) за відношенням до інших географічних об'єктів; 3) за внутрішніми властивостями денотата. У межах цих принципів реалізуються різні мотиви номінації, які відбивають конкретні ознаки, що лягли в основу внутрішньої форми географічних назв.

УМОВНІ СКОРОЧЕННЯ

АТП	— Українська РСР. Адміністративно-територіальний поділ на 1 січня 1972 року / Упоряд. Д. О. Шелягін.— К., 1973.— 815 с.
Вербич	— <i>Вербич С. О.</i> Гідронімія басейну Верхнього Дністра: Етимологічний словник-довідник.— К., 2007.— 120 с.
ВТССУМ	— Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад. і ред. В. Т. Бусел.— К., 2001.— 1426 с.
Габорак	— <i>Габорак М. М.</i> Назви гір і полонин Івано-Франківщини : Словник-довідник.— 2-е вид.— Івано-Франківськ, 2008.— 500 с.
Галас	— <i>Галас К. Й.</i> З топоніміки Закарпаття // Ужгородський державний університет : Наук. зап.— Ужгород, 1958.— Т. 35.— С. 56–81.
ГБУ 1	— Географічна енциклопедія України : В 3 т. / Відп. ред. О. М. Маринич.— К., 1989.— Т. 1.— 414 с.
Грінч. 1	— Словарь української мови : В 4 т. / За ред. Б. Грінченка.— К., 1996.— Т. 1.— 494 с.
ЕСЛГНПР	— Етимологічний словник літописних географічних назв Південної Русі / Відп. ред. О. С. Стрижак.— К., 1985.— 253 с.
ЕСУМ 1	— Етимологічний словник української мови : В 7 т. / Гол. ред. О. С. Мельничук.— К., 1982.— Т. 1.— 631 с.
Іліаді	— <i>Іліаді О. І.</i> Слов'янські мовні релікти в топонімії Балкан.— К. ; Кіровоград, 2008.— 418 с.
Карп.	— <i>Карпенко О. П.</i> Гідронімікон Центрального Полісся.— К., 2003.— 317 с.
Мурзаев	— <i>Мурзаев Э. М.</i> Словарь народных географических терминов.— М., 1984.— 653 с.
Никонов	— <i>Никонов В. А.</i> Краткий топонимический словарь.— М., 1996.— 506 с.
Радлов	— <i>Радлов В. В.</i> Опыт словаря тюркских наречий.— Спб., 1893–1911.— Т. 1–4.
СГУ	— Словник гідронімів України.— К., 1979.— 780 с.
СНГТК	— <i>Громко Т. В., Лучик В. В., Поляруш Т. І.</i> Словник народних географічних термінів Кіровоградщини.— Кіровоград, 1999.— 222 с.

³⁰ *Лучик В. В.* Іншомовні гідроніми Середнього Дніпро-Бузького межиріччя.— Кіровоград, 1999.— С. 31.

- СРФ — Никонов В. А. Словарь русских фамилий / Сост. Е. Л. Крушельницкий.— М., 1993.— 222 с.
- Фасмер 1 — Фасмер М. Этимологический словарь русского языка : В 4 т. / Пер. с нем. и доп. О. Н. Трубачева.— 2-е изд., стереотип.— М., 1986.— Т. 1.— 576 с.
- Черепанова — Черепанова Е. А. Микротопонимия Черниговско-Сумского Полесья.— Сумы, 1984.— 456 с.
- Черепанова 1984 — Черепанова Е. А. Народная географическая терминология Черниговско-сумского полесья.— Сумы, 1984.— 275 с.
- Чучка — Чучка П. Прізвища закарпатських українців : Історико-етимолог. словник.— Л., 2005.— 702 с.
- Шульгач — Шульгач В. П. Праслов'янський гідронімний фонд (Фрагмент реконструкції).— К., 1998.— 367 с.
- Шульгач 2001 — Шульгач В. П. Ойконімія Волині : Етимолог. словник-довідник.— К., 2001.— 189 с.
- ЭССЯ — Этимологический словарь славянских языков : Праслав. лекс. фонд / Под ред. О. Н. Трубачева.— М., 1974–2007.— Вып. 1–33.
- Brückner — Brückner A. Słownik etymologiczny języka polskiego.— Warszawa, 1957.— 806 s.
- NMP 1 — Nazwy miejscowe Polski : Historia. Pochodzenie. Zmiany / Pod red. K. Rymuta.— Kraków, 1996.— Т. 1.— 484 s.
- Profous 1 — Profous A. Místní jména v Čechách: Jejich vznik, původní význam a změny.— Praha, 1954.— D. 1.— 821 s.

V. V. LUCHYK

SKETCHES FROM THE «CONCISE ETYMOLOGICAL DICTIONARY OF UKRAINE'S TOPONYMS». 2

The article suggested etymology of most Ukrainian toponyms that start with the letter **B** (names on *Ba-* and *Be-*). We consider a variety of names for their origin, but unlike *A*-place-names, they are mainly autochthonous. Among them are specific bases or adopted Ukrainian formations, pre-Slavic, South-Slavic, West-Slavic, South-Romance, Germanic, Thracian, Turkic and other toponyms.

K e y w o r d s: etymology, dictionary, toponym, origin, hydronym, proper noun, oikonym.